

ВПЛИВ АНТРОПОГЕННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА РІЧКУ ІНГУЛЕЦЬ

Вступ. Річки і річкові долини є одним з найпоширеніших типів природного середовища в Україні. За поєднанням природних умов і ресурсів, темпом господарського освоєння і рівнем концентрації населення річкові долини не мають собі рівних серед інших типів рельєфу [6]. На сьогоднішній день більшість рівнинних річок України потерпають від впливу антропогенної діяльності людей. Цей фактор значною мірою впливає на їх подальший геологічний розвиток та призводить до їх локальних або глобальних змін, таких як: трансформація або часткове чи навіть повне зникнення. Негативні наслідки антропогенної діяльності не оминули й річку Інгулець, що є правою притокою Дніпра. Людська діяльність перетворила її зі звичайної рівнинної річки на дуже складну водогосподарську систему.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інгулець є однією з понад 63 тис. річок, які течуть територією України. Її довжина становить 549 км, площа басейну 14 870 км². Вона бере свій початок із джерел у балці поблизу с. Топило Знам'янського району Кіровоградської області на висоті 180 м над рівнем моря та тече територією Кіровоградської, Дніпропетровської, Херсонської і Миколаївської областей. Впадає в Дніпро з правого берега на 46 км вище від його гирла поблизу с. Садове Херсонської області. Річка Інгулець має розгалужену гідрографічну мережу, її басейн включає в себе 105 річок [3]. Верхня течія Інгульця представляє ряд озероподібних або болотистих плес, що з'єднуються між собою лише під час весняних паводків або після сильних злив. Після спорудження водосховищ у верхній і середній течії Інгульця у деяких населених пунктів природний режим річки порушився. Він зберігається лише на ділянках, розташованих нижче гребель. У районі видобутку залізної руди річка декілька разів була випрямлена і відведена від кар'єрів. Тобто в процесі свого розвитку, певний період часу річка піддається значному антропогенному впливу, який

докорінно її змінює.

В останні роки спостерігається помітне посилення забруднення не тільки річок, а й практично всіх водних ресурсів, внаслідок людської діяльності. Головною причиною є вплив природних та природно-антропогенних чинників, таких як: зміна клімату, переформування русла, природні сукцесійні процеси, безсистемна господарська діяльність з порушенням допустимих меж освоєння територій, використання води в господарських цілях, не раціональне використання природних ресурсів, замулення, забруднення та заростання річок [5]. Не меншу негативну роль відіграють рівень вирубування лісів, розорювання земель, зведення водосховищ, розбудова транспортних шляхів тощо. Найбільше водні ресурси страждають від розбудови промислових вузлів, як наслідок – забруднення промисловими відходами, які містять в собі важкі метали, органічні та бактеріологічні забруднювачі. Кількість негативних чинників доводить, що діяльність людини набула всеохоплюючого впливу на природне середовище та природні процеси, і стала початком незворотної дії на них [6].

У випадку з річкою Інгулець, ми простежуємо тенденцію складного антропогенного впливу, так як річка давно перетворилася на дуже складну водогосподарську систему, внаслідок використання для водопостачання Кривого Рогу, та зрошення. До того ж річка регулюється двома водосховищами – Карачунівським та Іскрівським, які власне є впливовими факторами її змін [2]. У зв'язку з великим забрудненням річкової води рудниковими водами (так як в басейні Інгульця знаходиться Криворізький залізорудний басейн) та промисловими стічними водами (Криворізьким та Інгулецьким гірничо-збагачувальними комбінатами) поодинокі рекреаційні зони відпочинку перебувають в запустінні, через високий рівень забруднення та зниження рівня води. У районі дії гірничорудних підприємств Кривбасу стік Інгульця забруднюється високомінералізованим скидом з великої кількості хвостосховищ (споруд, які призначені для складування чи захоронення відходів) та накопичувачів шахтних вод. Разом з

мінералізованим стоком у річку потрапляє безліч зважених речовин – техногенних нерудних мінералів у вигляді окалини й уламків кристалів [1], що осідають в річищі і негативно впливають на іхтіофауну на великій відстані від місця впадіння.

Задля покращення стану річки щорічно після закінчення основних скидів мінералізованого стоку в осінньо-зимово-ранньовесняний період проводиться спеціальна «промивка» річища прісною водою з Карачунівського водосховища. Крім водосховищ, існує дамба ГЕС в смт. Велика Олександрівка,; насипні дамби в Інгульці, Білоусівці, Малій Олександрівці, а також гідрологічні пости біля Олександрії, Кривого Рогу, Могильовки, робота яких також несе за собою негативні наслідки [4].

Ще однією рушійною силою трансформації річки є подача в її верхній частині дніпровської води по каналу Дніпро-Інгулець. Основною метою його побудови було забезпечення повноводності річки, оздоровлення та водопостачання Кривбасу – крупного гірничорудного центру, для якого необхідно багато води. Тому в нинішніх умовах річка Інгулець не може існувати без подачі дніпровської води.

Не менш важливим фактором змін відносно р. Інгулець є спорудження Інгулецького каналу, який діє джерелом живлення Інгулецької зрошувально-обводнювальної системи. Воду використовують для господарсько-побутових, промислових і сільськогосподарських потреб, розведення риби, зрошення і рекреації. Як наслідок, у пониззі Інгульця у вегетаційний період вода рухається у протилежному напрямку – уверх по річці, оскільки головна насосна станція Інгулецької зрошувальної системи закачує значні обсяги річкової води (дніпровської та інгулецької) на зрошувані масиви [7]. В цей період тут утворюється так звана «антирічка».

Висновки. Всі вищеперераховані фактори призводять до неминучої деградації геологічного, геоморфологічного і біологічного середовища річки Інгулець. Як наслідок – швидке старіння річки, зниження рівня води, замулення, що в майбутньому може призвести до її зникнення. З кожним

роком змінюються масштаби впливу та форми прояву, що несуть загрозу одному з водних басейнів нашої країни. Річка має жахливий екологічний стан та потребує термінового покращення. Тому для збереження первинної структури річки Інгулець, потрібно негайно долучати всіх науковців для всебічного вивчення всіх важелів впливу на її екологічний стан, а також на пошук певного засобу управління річкою, щоб зберегти її первозданність і в той же час не порушити існуючу структуру використання вод річки.

Список використаних джерел

1. Алмазов А.М. Гидрохимия Днепра, его водохранилищ и притоков / А.М. Алмазов, А.И. Денисова, Ю.Г. Майстренко, Е.П. Нахшина. – К.: Наук. думка, 1967. – 246 с.
2. Барщевська Н.М. Особливості басейнового підходу в геоморфології (на прикладі р. Інгул) / Н.М. Барщевська // Географія в інформаційному суспільстві: Збірник наук. праць. – К., 2008. – 309 с.
3. Гожик П.Ф. Геологічні умови будови Дніпро-Бузького гідровузла / П.Ф. Гожик. – К.: Наукова думка, 1989. – 118 с.
4. Дурнов В. За синьою водою: Путівник по Інгульцю від його витоків до межі Знам'янського району / В. Дурнов, М. Лядська. – Кіровоград, 2008. – 32 с.
5. Рудько Г.І. Геологія з основами геоморфології : підручник для екологічних і географічних спеціальностей вищих навчальних закладів / Г.І. Рудько, О.М. Адаменко, О.В. Чепіжко, М.Д. Крочак. – Чернівці: Букрек, 2010. – 400 с.
6. Симонов Ю.Г. Геоморфология: Учебное пособие для студентов вузов / Ю.Г. Симонов. – Питер: СПб, 2005. – 427с.
7. Стецюк В.В. Основи геоморфології: Навчальний посібник / В.В. Стецюк, І.П. Ковальчук; [за ред. О.М. Маринича]. – К.: Вища школа, 2005. – 495 с.
8. .Екологічна безпека України: сучасний стан та проблеми

[Електронний ресурс] / Я.Б. Олійник, О.Ю. Кононенко, А.Л. Мельничук // Зб. наук. пр. Уманського державного аграрного університету. Ч. 2 Економіка. Вип. 71. – Умань 2009. Режим доступу: <http://udau.edu.ua/library.php?pid=1591>
– Назва з екрану.

9. Географія Херсонщини: Навч. посібник./ [Пилипенко І. О., Мальчикова Д. С., Єрмакова С. Л., Руденко М. М. та ін.]. – Херсон : ПП Вишемирський В.С., 2007. – 221 с